

PEDAGOGIK MAHORAT

11
2023

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

11-son (2023-yil, dekabr)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2023

18.	<i>LUTFILLAYEV Maxmud Xasanovich, SAFAROV Abbos Abdurasul o'g'li</i>	Oliy ta'limda matematika fanlarini o'qitishda amaliy dasturiy paketlar va kompyuter imitatsion modellardan foydalanishning farqli jihatlari	100
19.	<i>TILLABOYEV Azlarxon Magbarxonovich</i>	Astronomiya kursini axborot texnologiyalari muhitida o'qitishning o'ziga xos jihatlari	108
20.	<i>TURAYEVA Lolaxon Yuldashevna</i>	Elektr qarshiliklarni ketma-ket va parallel ulash mavzusini phet colorado dasturiy ilovasi orqali o'qitishning afzalliklari	117
21.	<i>XAYITOVA X.G'., QO'SHMURODOVA Z.B.</i>	Funksional tenglamalar yechishning ayrim metodlari	125
22.	<i>ARTIKOV Xamza Kaxxarovich</i>	Bo'lajak fizika o'qituvchilarining fizika eksperimentidan foydalanish sohasidagi kompetensiyalarini rivojlantirish	131
23.	<i>APЗИКУЛОВ Зайниддин Қўзибоевич</i>	Физикани таълим турлари алоқадорлигида ўқитиш технологиялари	136
24.	<i>ДАВУРОВ Камол Набиевич</i>	Умумий ўрта таълим мактабларида “информатика” фанини ўқитишнинг янги ташкилий шаклларида фойдаланиш	140
25.	<i>ДАВУРОВА Нигина Жангабай қизи</i>	Кимё фани бўйича масалалар ечиш талабалар билиш фаолиятини ривожлантириш воситаси сифатида	145
26.	<i>ТО'RAYEV Rasul Norto'jiyevich</i>	Interfaol metodlar asosida matritsa va chiziqli tenglamalar sistemasining kimyoga tatbiqini o'rganish	150
27.	<i>BAHRANOVA Umida Islomovna</i>	Gidravlika issiqlik texnikasi fanini umumiy fizika fani bilan integratsiyalab o'qitishda virtual laboratoriyalardan foydalanish metodikasi	156
28.	<i>TURAYEVA Lolaxon Yuldashevna</i>	“Sferik ko'zguda tasvir yasash” mavzusini phet interactive simulations dasturiy ilovasi orqali o'qitish	161
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT			
29.	<i>ABDULLAYEV Amrillo Nassulloevich</i>	Harbiy ta'lim muassasalari talabalarining jismoniy tayyorgarligi dinamikasi	169
30.	<i>MARDONOV Nodir Jalolovich</i>	Axborot texnologiyalarining jismoniy tarbiya va sportdagi o'rni	174
SAN'ATI			
31.	<i>FAYZULLAYEV Ermat Majidovich</i>	Milliy musiqa san'atining yoshlar ma'naviy- madaniyatini shakllantirishda tutgan o'rni	177
32.	<i>OMONOV Xasanxon Sulaymonovich</i>	O'zbek milliy cholg'ularni takomillashtirish	182
33.	<i>Xasanov Xalim Ravshanovich</i>	Musiqa darslarida fanlararo aloqadorlikni tashkil qilish	187
34.	<i>XAYDAROV Sulaymon Amirqulovich, SAXOBAT Umirova Saxobjonovna</i>	Tarix darslarida tarixiy miniatyuralarning o'rni	191
35.	<i>ЭРГАШЕВ Нажибулло Хасанович</i>	Муסיқа маданияти дарсдарида ўқитувчининг педагогик маҳорати	195
IQTISODIY TA'LIM VA TARBIYA			
36.	<i>ALLABERGANOVA Nargiza Polvannazirovna</i>	Tarbiyachilarning polifunksional yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarga iqtisodiy tushunchalar bilan tanishtirishga doir faoliyatini tashkil etish	199
37.	<i>QUCHQOROVA Nargiza Matajonovna</i>	Bo'lajak tarbiyachilar iqtisodiy kategoriyalarini rivojlantirishning pedagogik – psixologik konseptual asoslari	203

MUSIQA DARSLARIDA FANLARARO ALOQADORLIKNI TASHKIL QILISH

*Xasanov Xalim Ravshanovich,
Buxoro davlat universiteti “Musiqqa ijrochiligi
va madaniyat” kafedrasida o‘qituvchisi*

Maqolada integratsiya tushunchasining ta’rifi va ta’lim tizimidagi ahamiyati, umumta’lim maktablarida musiqa madaniyati fanini o‘qitishda fanlararo aloqadorlikni tashkil etishning dolzarbligi haqida fikr yuritilgan. Umumta’lim maktablarida o‘qitiladigan ona tili va o‘qish savodxonligi, tabiiy fanlar, matematika, tarbiya, tarix, adabiyot, tasviriy san’at fanlarining musiqa fani bilan aloqadorligi va ta’lim jarayonida integratsiyani qo‘llash haqida ma’lumot berilgan.

***Kalit so‘zlar:** integratsiya, integrativ bilimlar, interaktiv, maktab, ona tili va o‘qish savodxonligi, tabiiy fanlar, matematika, tarbiya, tarix, adabiyot, tasviriy san’at, zamonaviy ta’lim.*

ОРГАНИЗАЦИЯ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ КОММУНИКАЦИИ НА УРОКАХ МУЗЫКИ

В статье рассматривается определение понятия интеграции и ее значение в системе образования, актуальность межпредметной коммуникации в преподавании музыкальной культуры в общеобразовательных школах. Приводятся сведения о связи родного языка и грамотности чтения, естественных наук, математики, образования, истории, литературы, предметов изобразительного искусства, преподаваемых в общеобразовательных школах, с музыкальной наукой и использованием интеграции в образовательном процессе.

***Ключевые слова:** интеграция, интегративное знание, интерактив, школа, родной язык и грамотность чтения, естественные науки, математика, образование, история, литература, изобразительное искусство, современное образование.*

ORGANIZING INTERDISCIPLINARY COMMUNICATION IN MUSIC LESSONS

The article discusses the definition of the concept of integration and its importance in the education system, the relevance of interdisciplinary communication in teaching musical culture in secondary schools. Information is provided on the connection between the native language and reading literacy, natural sciences, mathematics, education, history, literature, fine arts taught in secondary schools, with music science and the use of integration in the educational process.

***Keywords:** integration, integrative knowledge, interactive, school, native language and reading literacy, natural sciences, mathematics, education, history, literature, fine arts, modern education.*

Kirish. Ma’lumki, insonning ma’naviy ongi, dunyoqarashi va ma’naviy kamolotining shakllanishida musiqa san’ati o‘zining qudratli ta’sir kuchi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Haqiqatdan ham, musiqa insonning axloqiy va estetik hissiyotlariga kuchli va betakror ta’sir etish xususiyati bilan pedagogik fanlar tizimida muhim o‘rin tutadi. Shuning uchun ham musiqa ta’limida ushbu fanning o‘qitilishida eng avvalo tarbiyaviy maqsadlar bosh vazifa hisoblanadi.

Ta’limning barcha bo‘g‘inlarida fanlar bo‘yicha ishlab chiqilgan Davlat ta’lim standartlari talablari faqatgina yoshlarga chuqur bilim va tarbiya berishni emas, balki ertangi kun yaratuvchilari bo‘lmish yoshlarni ta’limning keyingi bosqichlariga tayyorlash vazifalarini ham ko‘zda tutadi. Bu esa, amaldagi ta’lim tizimining barcha bosqichlarida muhim didaktik ahamiyatga ega bo‘lgan o‘quv fanlarini bir-biri bilan o‘zaro aloqador mexanizmlaridan o‘z o‘rnida va samarali foydalanish va shu orqali talim va tarbiya ishlarini takomillashtirib borishni taqozo etadi.

Ta’limning barcha bosqichlarida fanlarning integratsiyalashuv jarayoni shuni ko‘rsatadiki, fanlarning o‘qitilishida ularni o‘zaro aloqadorlik xususiyatlaridan maqsadli foydalanish, darslarni pedagogik va metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil qilinishi, har bir fanni o‘qitilishini mazmunli va sifatli bo‘lishini kafolatlaydi.

Umumta’lim maktablarida o‘qitiladigan «musiqa madaniyati» fani o‘zining spetsifik tuzilish xususiyatlari, ifodaviyligi, tabiatiga ko‘ra bir qator fanlar (ijtimoiy- gumanitar, tabiiy, musiqiy) va san’at turlari (raqs, tasviriy san’at) bilan o‘zaro bog‘liqlik va o‘qitish predmetiga ko‘ra umumiy qonuniyatlariga aloqadorlikni o‘zida mujassam etadi. Bu esa o‘z navbatida musiqa darslarini tashkil etish, uni yuqori darajada sifatli va muvaffaqiyatli kechishini ta’minlashga erishish uchun fanlararo aloqadorlik imkoniyatlaridan, musiqiy fanlarni o‘zaro bog‘langanlik komponentlaridan oqilona va o‘z o‘rnida foydalanish ehtiyojini vujudga

keltiradi. Musiqa o'qitish metodikasi va pedagogikasi ta'lim va tarbiya jarayonida qo'llaniladigan eng ilg'or, ta'sirchan, amaliyotda sinalgan va samarali natijalar bergan metod va vositalardan foydalanishni ta'lim mazmuni va sifat darajasini belgilashda muhim omil hisoblanadi. Ta'lim tizimiga yangi-yangi pedagogik, innovatsion o'qitish texnologiyalarini kirib kelishi, fan-texnika sohasidagi shiddatli o'zgarishlar ta'lim sohasida ham o'ziga xos yangilanishlarni taqozo etmoqda. Ta'limning barcha bo'g'inlarida bo'lgani kabi maktab ta'limida ham musiqa darslarini tashkil etish va o'qitishda har bir sinf, darsining har bir faoliyatida aynan bir xil bo'lmagan usul va metodlardan ustalik bilan foydalanish, darslarning noan'anaviylik va ta'sirchanligiga birlamchi e'tibor qaratish davr talabidir. Shunday ekan, umumta'lim maktablaridagi «musiqa madaniyati» fanini o'qitishda ham ilg'or pedagogik texnologiyalar, noan'anaviy o'qitish metodlari bilan birga pedagogika nazariyaning umumiy, xususiy, og'zaki, ko'rgazmali, amaliy, o'yin, taqqoslash, musiqiy uquvi bo'sh bo'lgan bolalar bilan ishlash, baholash va rag'batlantirish metodlaridan o'z o'rnida foydalanish kerak bo'ladi.

Rivojlanish sari o'tlangan har bir davlatga qay sohada bo'lmasin yuqori malakali, ijodkor, tashabbuskor, yangicha fikrlash qobiliyatiga ega, mustaqil nostandart qarorlar qabul qilishga qodir insonlar zarur. Bugungi kunda barcha sohalar barobarida ta'lim tizimiga ham katta e'tibor qaratilayotgani bejiz emas. Chunki, bo'lajak kadrlarning dastlabki bilimlar bazasini aynan maktabda shakllantiradi. Hozirgi vaqtda umumta'lim maktabining oldida o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalash sifatini oshirish bo'yicha jiddiy vazifalar turibdi. Maktabning asosiy vazifalaridan biri sifatli ta'lim berishdan iboratdir.

Tadqiqot materiallari va metodologiyasi. Zamonaviy dunyoda integratsiya tushunchasi juda keng qo'llaniladi va turli jihatlarida ko'rib chiqilmoqda. Lotinchadan so'zma-so'z tarjima qilinganda "integratio" - tiklash, to'ldirish, "ratsiya" to'liq degan ma'nolarni ifodalaydi. Binobarin, integratsiya - bu "bir butunga, har qanday elementlarning birligiga birlashish, qandaydir birlikni tiklash" demakdir. Integratsiya - bu differentsiatsiya jarayonlari bilan birga yuzaga keladigan fanlarning yaqinlashuvi va aloqadorlik jarayoni va ta'limning sifat jihatidan yangi bosqichida subyektlararo aloqalarni amalga oshirishning yuqori shakli bo'lib, yangi butun blok, bilim qotishmasini yaratishga hissa qo'shadi. "Integratsiya" tushunchasi XVIII asrda Spenser tomonidan izohlangan. Integratsiyani tafakkur o'stirish omili sifatida qarab, uni fanlararo aloqa hamda ta'lim shakllarini sintezlash tarzida talqin etamiz. Bugungi kunda fanlararo aloqalar butun o'quv jarayonini qamrab olgan va bu nafaqat rivojlanib, mustahkamlanib, yangilanibgina qolmay, balki yangi o'sish - integratsiya ham berdi. Integratsiya endi shunchaki mavzular o'rtasidagi bog'liqlik emas, balki bitta darsda o'quv intizomining kombinatsiyasi bo'lib, bu o'quvchilarni o'qitish va tarbiyalashga yangi yondashuvdir. Integratsiya bugungi kunda ijodiy mehnat qilayotgan har qanday o'qituvchini befarq qoldirmaydi.

Integratsiya - fanlararo bilimlarni (integrativ bilimlarni) chuqurlashtirish va oshirish, ularni shakllantirish bilan shug'ullanadi. U har xil turlar, usullar, uslublar, fanlararo integratsiya obyektlari asosida tuzilgan. Endigina maktabga qadam qo'ygan boshlang'ich sinf o'quvchilariga fanlarni o'zaro bog'lab va farqli jihatdan asoslab o'rgatish bir muncha qiziq va o'quvchilarni diqqatini, e'tiborini tortadigan jarayon bo'lib xizmat qiladi. Integratsiyaning asosini fanlararo aloqadorlik tashkil etadi va o'zining rivojini integratsiya g'oyasida topadi. Integrativ mazmunga ega bo'lgan predmetlarni o'rganish bo'lajak mutaxassislar bilimi, ish uslublari, shaxsiy fazilatlarini yaxlit, bir butunligini ta'minlovchi omil sifatida qaraladi. Turli mavzulardagi bilimlarni birlashtirish integral dars yordamida amalga oshiriladi. Integratsiyalashgan ta'limning asosini yaxlit dars tizimi tashkil etadi. Ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda yashirin aloqadorlik va bog'lanishlarni aniqlay bilish, fanlararo bog'lanish, ya'ni uzviylikni ta'minlash bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Chunki fanlararo aloqadorlik ta'minlangan holda, darsni tashkil qila olgan o'qituvchi o'quvchilarda o'zining faniga bo'lgan qiziqishini oshiribgina qolmasdan, mazkur fanni chuqur o'zlashtirishga yordam beradi. Fanlararo aloqadorlikni tizimli tarzda amalga oshirish natijasida o'quv-tarbiya jarayonining aloqadorligi sezilarli darajada ortadi. Shu bilan bir qatorda, o'quv fanlariga oid bilim va qiziqishlarini rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi. O'quv materialini mavzular bo'yicha tahlil etish yo'li bilan turli o'quv predmetlarini qaysi mavzulari bir-biri bilan aloqadorligi yuzaki ravishda aniqlansa, tarkibiy tahlil etish orqali o'quv materialini tashkil etuvchi tushunchalari, dalillari, qonuniyatlari, hukm, xulosalari, tasavvurlari orasidagi aloqadorlik o'rnatiladi. Fanlararo aloqadorlikning qanday shaklda qayd etilishi undan foydalanuvchining imkoniyatlariga bog'liq. Ta'limning interaktiv bosqichi ko'rgazmali ta'lim tizimi bo'lib, integrativ bilimlarni chuqurlashtirish va kengaytirish asosida ko'rgazmali mahoratni vujudga keltirish sirlarini o'rganadi. Ko'rgazmali ta'lim tizimi turli xildagi turlar, shakllar, usullar, obyektlar asosida qurilgan. Integratsion kursning maqsad va vazifalari maktab tabiiy-ilmiy ta'lim tizimida tavsiflanadi. Bilimning integratsiyalashgan (ko'rgazmali) tarmog'ida integratsiyalashning usul va vositalari: ta'lim rejasidagi o'qitish joyida vaqtning hajmiga qarab, shu kursni to'la o'zlashtirish vaqti o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi - ko'p maqsadli va rang-barangligi hamda ko'p funksiyaga egaligi

bilan tavsiflanadi. Integratsiyalashgan mashg‘ulotlarda didaktik va psixologik talablarni hisobga olgan holda muayyan o‘quv predmeti doirasida maxsus tashkil etilgan individual hamda alohida guruhlarda jamoa bo‘lib olib boriladigan ishlar orqali hamda turlicha murakkablik darajasida bo‘lgan topshiriqlarning har tomonlama o‘ylab, ishlab chiqilgan tizimi har bir mavzuning o‘zlashtirilishi muayyan pedagogik shart-sharoitlarni talab qiladi. Bunday sharoitda ta‘lim rivojlanishiga nisbatan ilgari lab boradi.

Tadqiqot natijalari. Boshlang‘ich sinflarda o‘qitiladigan Ona tili va o‘qish savodxonligi fani misolida ko‘rib chiqsak: Barchamizga ma‘lumki bu fan bolaning nutqiy rivojlanishiga asos bo‘ladi. Harflarni to‘g‘ri talaffuzini shakllantirishda bu ikki fan birdek xizmat qiladi. Musiqa madaniyati fani maktab repertuaridan o‘rin olgan jamiyki qo‘shiqlar avvalo Vatan, maktab, bolalik, tabiat, do‘stlik kabi mavzularda bo‘ladi. Bu mavzular Ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida o‘tiladi. Yana bir aloqadorlik shundaki, musiqa madaniyati fanida, umuman musiqadagi barcha qo‘shiqlar avvalo so‘z ustiga bastalanadi. Bundan tashqari biz har bir qo‘shiqni o‘quvchiga tanishtirishda so‘z muallifi – shoir, musiqa muallifi – kompozitor haqida to‘xtalib o‘tamiz. Bundan ko‘rinib turibdiki o‘qish savodxonligida o‘rganilgan shoirlar musiqa fanida ham as qotadi. Yangi avlod darsliklarining yana bir qulaylik tomonida shundaki, barcha fan darsliklarida berilgan ma‘lumotlarda o‘zaro aloqadorlik mavjud. Bu esa o‘quvchiga ma‘lumot qabul qilishda va uni mustahkamlashda ancha qulaylik yaratadi.

Muhokama. Yana bir o‘zaro aloqadorlik kasb etgan fan – “Tabiiy fanlar” (Science)dir. Bu fan musiqa fani bilan chambarchas bog‘liq. Musiqada eng birinchi o‘rganiladigan nazariya – tovushlar, ularning kelib chiqishi, musiqiy va shovqinli tovushlardir. Mana shu musiqiy va shovqinli tovushlarni bir-biridan farqlashda ham “Tabiiy fanlar” yordam beradi.

Birgina 1-2-sinf maktab repertuaridagi “Jamoa bo‘lib kuylash” uchun berilgan asarlar: «Anjir» (P.Mo‘min she‘ri, D.Omonullayeva musiqasi), “Kuz” (N.Ro‘zimuhamedov she‘ri, S.Abramova musiqasi), “Olma” (P.Mo‘min she‘ri, D.Omonullayeva musiqasi), “Quyoning” (o‘zbek xalq o‘yini), “Birinchi qor” (R.Tolib she‘ri, N.Norxo‘jayev musiqasi), “Lavlagi” (P.Mo‘min she‘ri, D.Omonullayeva musiqasi), “Bug‘doy” (R.Tolib she‘ri, D.Omonullayeva musiqasi), “Kapalak” (P.Mo‘min she‘ri, D.Omonullayeva musiqasi), “Sehri dunyo” (X.Axmedova she‘ri, X.Hasanova musiqasi), “O‘rdak” (P.Mo‘min she‘ri, D.Omonullayeva musiqasi), “Yomg‘ir” (P.Mo‘min she‘ri, N.Norxo‘jayev musiqasi), “Bog‘ ichida” (I.Jiyanov she‘ri, X.Hasanova musiqasi), “Zag‘izg‘on” (P.Mo‘min she‘ri, D.Omonullayeva musiqasi), “Hakkalar” (N.Orifjonov she‘ri, N.Norxo‘jayev musiqasi), “Handalak” (P.Mo‘min she‘ri, D.Omonullayeva musiqasi) kabi ko‘plab qo‘shiqlar aynan tabiat mavzularidadir. Qachonki o‘quvchi qo‘shiq mazmunini to‘g‘ri anglasa, shunda musiqasini to‘g‘ri, astoydil kuylay oladi. Bundan ko‘rinib turibdiki, “Tabiiy fanlar”ning musiqa bilan aloqadorligi yuqori.

Yana bir ahamiyatli tomoni shundaki, musiqa asboblarning aksariyati tabiatda uchraydigan daraxtlar va boshqa predmetlardan yasaladi. Musiqa madaniyati darslari davomida biz o‘quvchilarga cholg‘u asboblarni tanishtirar ekanmiz, u qaysi daraxt yog‘ochidan tayyorlanishiga ham to‘xtalib o‘tamiz.

Matematika fanining ham musiqa bilan aloqadorlik jihatlari juda ko‘p. Biz bilgan Pifagor – musiqaning matematik nazariyasi muallifi. Musiqa miqyosi nazariyasini yaratib, u asosan musiqadagi intervallarni kasrlar bilan bog‘lagan. Musiqadagi notalarning ketma-ketlik tartibini sonlar bilan bog‘lab o‘rgatish yaxshi samara beradi. Nota yo‘lidagi beshta asosiy chiziqning sanalishi ham matematikaga bog‘liq. Notalarning bo‘linishi, cho‘zimi ham matematik tarzda amalga oshadi. O‘lchovlar hamda taktilar hisobida ham matematik yondashuv mavjud.

Umumta‘lim maktablariga “Odobnoma”, “Vatan tuyg‘usi”, “Milliy istiqloq g‘oyasi va ma‘naviyat asoslari”, “Dunyo dinlari tarixi” fanlarini birlashtirgan holda “Tarbiya” fanining joriy etilishi juda quvonarli holatdir. O‘quvchi maktabda ta‘lim olish barobarida “Tarbiya” fani orqali tarbiya ham oladi. “Tarbiya” fanining ahamiyatli jihati shuki, u bosqichma-bosqich bolada maqsad qo‘yish va unga intilish ko‘nikmasini shakllantirib boradi.

Tarbiya dasturiga nazar tashlaydigan bo‘lsak, 1-sinfda o‘quvchi dastlab orzularini aniqlay olishni o‘rgatilsa, 2-sinfda o‘z oldiga maqsad qo‘ya olish ko‘nikmasi shakllantiriladi. 3-sinfda o‘quvchida dasturni o‘zlashtirish natijasida maqsad va orzu-umidlarini amalga oshirishga harakat qilish ko‘nikmasi paydo bo‘ladi. 4-sinfda atrofda bo‘layotgan voqea-hodisalarga sog‘lom munosabat bildira oladi, shaxs sifatida o‘zini anglaydi va o‘z xatti-harakatlarini tahlil qiladi. Yuqori sinflarda bu ko‘nikmalar shaklanib, o‘quvchi o‘z oldiga maqsad qo‘ya olish, mustaqil fikrlash, o‘z faoliyatini tahlil qilish, to‘g‘ri qaror qabul qilish kabi ko‘nikmalarga ega bo‘ladi.

Bu esa musiqa fani oldiga qo‘yilgan vazifalar bilan ham chambarchas bog‘liq. Maktabda musiqa fanini o‘qitish o‘quvchida musiqiy bilimlarni shakllantirish bilan birga, estetik tarbiya berishdan ham iboratdir. Musiqa fanini o‘qitish davomida ham o‘quvchilar qalbida Vatanga muhabbat, kelajakka ishonch, ota-onaga hurmat, tabiatni asrash, do‘stlikni qadrlash kabi xislatlar shakllantiriladi. Qadriyatlarini hurmat

qilish, milliy an’analarimizni munosib davom ettirish musiqa va tarbiya fanlarida o‘z aksini topadi. Bunday vazifalarni amalga oshirishda musiqa va tarbiya fanlarining integratsiyasi muhim sanaladi.

Musiqa madaniyati fanini o‘qitishda tarix fani bilan aloqadorlik ham alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki musiqa ta’limida musiqa tarixi kabi fanlar ham o‘qitiladi. Maktabda bu fanlar aloqadorligini ko‘rib chiqadigan bo‘lsak, musiqaning kelib chiqishi, turli davrlarda madaniyat, teatr va boshqa san’at turlarining kelib chiqish tarixi, Qadimgi Yunoniston va boshqa davlatlar san’ati, O‘rta Osiyoda, shu jumladan, Amir Temur hukmronligi davrida musiqa, saroy musiqa ijrochiligi, cholg‘ularning kelib chiqish tarixi va boshqa manbalar haqida aynan tarix xabar beradi.

Musiqa fanining Adabiyot bilan aloqadorligi barchaga ma’lum. O‘zbek adabiyotining sultoni bo‘lmish Alisher Navoiy ham o‘z davrida musiqa san’ati rivojiga ulkan hissa qo‘shgan. Navoiyning o‘zi ham musiqa amaliyotida ijod etgani ba’zi manbalarda yoziladi. Masalan, Zahiriddin Muhammad Bobur “Boburnoma”da qayd etadiki: “(Alisherbek) yana musiqiyda yaxshi nimalar bog‘labdur. Yaxshi naqshlari vapeshravlari bordir”. Ham vokal musiqa (naqsh) va ham cholg‘u musiqa (peshrav) bo‘yicha kuylar yaratgan deb ta’kidlanayotgan Navoiyning musiqa asarlaridan ba’zilari bizning davrga yetib kelgan degan taxmin bor. Jumladan, Abdurauf Fitrat o‘zining “O‘zbek klassik musiqasi va uning tarixi” kitobida “Qari Navo” yoki “Qari Navoiy” kuyi haqida yozadi: “Bu kuyning juda eski bir kuy ekani har tomonda so‘ylanib turur. Eshitganimizga ko‘ra, Farg‘onada ham “Qari Navoiy” ismli eski bir kuy bor. Toshkent musiqachilari bu kuyni “Qari Navo” derlar. Biroq, bu ism yanglishdir. Alar shul “Qari Navoiy” ismini buzib olg‘anlar. Buxoroning eski musiqashunoslarining orasida bu kuy Navoiy asari bo‘lg‘oni so‘ylanadir. Mana shu ma’lumotlardan so‘ng “Qari Navoiy” kuyining Alisher Navoiy asari bo‘lg‘ani ehtimoli kuchlanib qoladir”. Xulosa shuki, Toshkentda “Qari Navo” deb ataladigan kuyni Navoiy yaratgan bo‘lishligi joiz. Zamondoshlarining guvohlik berishicha, Navoiy milliy cholg‘ularni yaxshi bilgan. Jumladan, Xondamir yozadi: “Hazratning o‘zlari qonun-u udda zo‘r ta’lim olganlar. Binobarin, sozanda ahlining ko‘pchiligi hamisha oliyhazratning mulozamatida bo‘ladilar”.

Shu bilan birga musiqadagi yirik sahnaviy asarlarni ham adabiyotsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Opera, balet, musiqali drama, musiqali kamediyaning zamirida uning adabiy bayoni – libretto yotadi. Shu bilan birga vokal san’ati ham adabiyotga asoslanadi. Har qanday qo‘shiq, mumtoz ashula, ariya, romans va boshqa vokal san’ati namunalari so‘z ustiga quriladi.

Musiqa madaniyati fani tasviriy san’at fani bilan ham chambarchas bog‘liq. Chunki bu ikki yo‘nalish san’atning bebaho namunasi. Musiqa fanini o‘qitishda darslikda berilgan har bir rasm – tasviriy san’at namunasi. Shu bilan birga kompozitorlarning suratlari ham aynan portret janrida ishlangan. Sahnaviy musiqa asarlari dekoratsiyasi va sahna bezagi ham tasviriy san’atga tayanadi. Musiqadagi har bir elementar nazariyani rangli anglash yaxshi natija beradi.

Xulosa. Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, o‘quvchilar bilim darajasini oshirishda ta’lim mazmunini integratsiyalash yuqori natijalarga olib keladi. Unda nafaqat fanlarni o‘zaro bog‘lash orqali, balki o‘zaro uyg‘unlashishi mumkin bo‘lgan va bolaga ijobiy ta’sir etadigan obyektlar orqali ham bolalarni har tomonlama rivojlantirishni ta’minlashga ko‘maklashishi mumkin. Buning uchun ta’limni zamonaviy talqin asosida tashkil etish zarurdir. Zamonaviy ta’limning asosiy sharti esa, jahon talablariga javob beradigan yetuk kadrlar tayyorlashdan iborat.

Umuman olganda har bir fan ma’lum darajada boshqa fanlar bilan o‘ziga xos tarzda va ko‘rinishda bog‘langan bo‘ladiki, bu bog‘lanish musiqaning nazariy va amaliy ijrochilik bilan bog‘liq o‘qitish jarayonida ko‘proq va yorqinroq namoyon bo‘ladi. Shunday ekan, fanlar aloqadorligi va bog‘liqligidan oqilona va o‘rinli foydalanish musiqa o‘qituvchisidan barcha fanlar bo‘yicha keng bilimlarga hamda musiqa san’atining bir qancha yo‘nalishlaridan yetarli darajada boxabar, nazariy va amaliy bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishini talab qiladi. Musiqa darslarini fanlararo aloqadorlikda tashkil etish, ilg‘or innovatsion texnologiyalardan, ilg‘or ish tajribalaridan foydalanish, yangi va samarali ish usul va shakllarini ijod etish va qo‘llash davr talabidir.

Adabiyotlar:

1. Musiqa fanini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlar [Matn]: monografiya / Umurova Ma’rifat Yoshiyevna, Raximov Abdurasul Ravshan o‘g‘li – Buxoro: «Sadriiddin Salim Buxoriy» Durdona nashriyoti, - 2022. – 136 b.

2. Suvonqulova Aziza Abdurazzoq qizi, “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini fanlarni integrativ yondashuv asosida o‘qitish metodikasi” / "Экономика и социум" №5(84) 2021.

3. Umurova Ma’rifat Yoshiyevna O‘quvchilarda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishda badiiy adabiyot va musiqaning roli // CARJIS. 2022. №Special issue.